

Aperuit illis

apoštolský list daný „motu proprio“ papeže Františka

k zavedení neděle Božího slova

1. „V té chvíli jim dal schopnost, aby rozuměli Písmu“ (Luk 24,45). To byl jeden z posledních činů vzkříšeného Pána před jeho nanebevstoupením. Zjevuje se učedníkům, když jsou pohromadě, jí s nimi chléb a dává jim schopnost rozumět Písmu svatému. Ustrašeným a zklamaným lidem zjevuje význam velikonočního tajemství: Ježíš musel podle věčného Otcova plánu trpět a vstát z mrtvých, aby umožnil obrácení a odpuštění hříšců (srov. Luk 24,26.46–47); slibuje jim Ducha svatého, který jim dá sílu stát se svědky tohoto tajemství vykoupení (srov. Luk 24,49).

Vztah mezi Vzkříšeným, společenstvím věřících a Písmem svatým je důležitý pro naši identitu. Bez Pána, který nás uvádí do Písma svatého, není možné hluboce mu porozumět. Pravdivý je však i opak: Bez Písma svatého nelze porozumět událostem v Ježíšově poslání a v poslání církve ve světě. Právem mohl sv. Jeroným napsat: „Neznat Písmo znamená neznat Krista“ (prolog z komentáře k Izaiášovi).

2. Na závěr mimořádného svatého roku milosrdenství jsem proto žádal, aby byla zvolena jedna „neděle, která by byla zcela a úplně věnována Božímu slovu, abychom porozuměli nevyčerpatelnému bohatství, které plyne z neustálého Božího dialogu s jeho lidem (Apoštolský list *Misericordia et misera*, čl. 7). Věnovat jednu neděli v liturgickém roce Božímu slovu umožňuje především, že církev znovu zakouší činy Vzkříšeného, který také nám nabízí poklad svého slova, abychom mohli být ve světě hlasateli tohoto nevyčerpatelného bohatství. V této souvislosti je vhodné připomenout si, co učil sv. Efrém: „Bože, kdo by mohl zcela proniknout bytí jen jediný z tvých výroků. Toho, co zůstává mimo, je mnohem víc než toho, co jsme s to pojmout. Je to, jako když žízniví pijí z pramene. Boží slovo je mnohostranné a ti, kteří je přijímají, k němu přistupují z mnoha hledisek. Pán vykreslil své slovo mnoha barvami, aby každý, kdo se jím zabývá, na něm našel něco, co jej uchvátí.“ (Komentář k evangelní harmonii *Diatessaron*, 1,18).

Tímto listem bych proto rád odpověděl na mnoho proseb, které mi byly předloženy Božím lidem, aby Neděle Božího slova byla jednotně slavena v celé církvi. Stalo se už velmi rozšířenou praxí, že se křesťanské společenství při určitých příležitostech zamýšlí nad velikou hodnotou, kterou Boží slovo znamená pro jeho každodenní život. V místních církvích je mnoho iniciativ, které věřícím otevírají stále hlubší přístup k Písmu svatému; projevují tak svou vděčnost za tento velký dar, snaží se podle něho žít a cítí odpovědnost za věrohodné svědectví o něm.

Věřoučnou konstitucí *Dei Verbum* dal Druhý vatikánský koncil významný impuls novému objevování Božího slova. Vždy stojí za to promýšlet ho a převádět do života; textová podoba Božího slova je podstatou Písma svatého; odtud vychází jeho tradování z generace na generaci (2. kapitola), jeho charakter Bohem vnuknutého slova (3. kapitola), členění na Starý a Nový zákon (4. a 5. kapitola) a jeho význam v životě církve (6. kapitola). K prohloubení této nauky svolal Benedikt XVI. v roce 2008 biskupskou synodu na téma „Boží slovo v životě a poslání církve“. V návaznosti na ni zveřejnil posynodní apoštolský list *Verbum Domini*, který představuje nezbytnou nauku pro naše společenství. V tomto dokumentu se zkoumá zvláště performativní charakter Božího slova, jehož sakramentální charakter se ukazuje především v liturgii.

V našem životě nesmí proto nikdy scházet tento rozhodující vztah k živému Božímu slovu, jímž Pán neustále oslovuje svou Nevěstu, aby mohla růst v lásce a ve svědectví o víře.

3. Proto stanovuji, že třetí neděle v liturgickém mezidobí má být věnována promýšlení a šíření Božího slova. Tato Neděle Božího slova spadá vhodně do období, v němž posilujeme naše vztahy k Židům a modlíme se za jednotu křesťanů. Nejde přitom o čistě časovou souvislost: Slavení Neděle Božího slova má ekumenický význam, protože Písmo svaté ukazuje těm, kteří mu naslouchají, cestu, po které se musíme vydat, abychom dosáhli autentické a pevné jednoty.

Jednotlivá společenství naleznou způsoby, jak tuto neděli slavit. Důležité je, aby Písmo svaté bylo během eucharistické slavnosti intronizováno. Společenství věřících se takto má zdůraznit normativní hodnota Božího slova. Tuto neděli se má zvýraznit hlásání Božího slova. Homilie má být ve službě Pánovu slovu. Biskupové mohou o této neděli udělovat pověření ke službě lektora nebo k jiné službě, aby se připomněl význam hlásání Božího slova v liturgii. Má se udělat vše, aby věřící byli připraveni stát se autentickými hlasateli Slova. Je k tomu třeba přiměřeného vzdělání, jak už to je obvyklé u akolytů a mimořádných udělovatelů Eucharistie. Podobně naleznou kněží cesty, jak Bibli – nebo jednu biblickou knihu – předat bohoslužebnému shromáždění, aby tak dali najevo, jak je důležitá je četba Písma svatého a uvažování o něm, stejně jako modlitba s Písmem, zvláště metodou lectio divina.

4. Návrat Izraele do vlasti po babylonském vyhnanství byl podstatně ovlivněn četbou Knihy zákona. Bible nám nabízí úchvatný popis této události v knize Nehemiáš. Lid se shromažďuje v Jeruzalémě na prostranství před Vodní branou, aby naslouchal Zákonu. Tento lid byl deportací rozptýlen, ale nyní se „shromáždil“ (Neh 8,1) okolo Písma svatého. Když se předčítalo z posvátné knihy, lid „pozorně naslouchal“ (Neh 8,3), protože věděl, že v tomto slově nachází smysl událostí, které prožil. Hlásání tohoto slova se lidí dotklo a plakali: „Četli z knihy Božího zákona po oddílech a vykládali smysl, aby lid rozuměl tomu, co četli. Nehemiáš, který byl místodržícím, a kněz Ezdráš, znalec Zákona, a levité, kteří vysvětlovali lidu Zákon, řekli všemu lidu: Dnešní den je svatý Hospodinu, vašemu Bohu. Netruchlete a neplačte.“ Všechny lid totiž plakal, když slyšel slova Zákona. ... Netrapte se! Radost z Hospodina bude vaší záštitou“ (Neh 8,8-10).

Tato slova obsahují důležitou nauku. Bible nemůže patřit jen několika málo lidem, nemluvě o sbírce knih, která by byla určena jen vyvoleným. Patří především lidu, který se shromáždil, aby jí naslouchal a v tomto slově poznal sám sebe. Často se objevují tendence, že se někdo pokouší mít monopol na Písmo svaté, když ho vyhrazuje určitým kruhům nebo vyvoleným skupinám. Tak tomu nemá být. Bible je knihou Božího lidu, který nasloucháním Písmu směřuje od rozptýlení a rozdělení k jednotě. Boží slovo sjednocuje věřící a činí je jedním lidem.

5. Uvnitř této jednoty, kterou působí naslouchání, mají v první řadě pastýři velkou odpovědnost za vysvětlování Písma svatého a za zprostředkování porozumění Písmu každému věřícímu. Protože je knihou lidu, musí pociťovat všichni, kdo jsou povoláni ke službě Božímu slovu, naléhavou nutnost otevřít ve své farnosti přístup k Písmu svatému.

Především homilie má zcela zvláštní funkci, protože má „takřka sakramentální charakter“ (Apoštolský list Evangelii Gaudium, čl. 142). Pokud kněz uvádí do Božího slova jednoduchým, posluchačům přiměřeným způsobem vyjadřování, může odhalit „krásu obrazů, které Pán používal, aby povzbudil ke konání dobra“ (tamtéž). To je příležitost k pastorači, která nesmí být zanedbána!

Pro mnoho našich věřících je to ve skutečnosti jediná příležitost k pochopení krásy Božího slova a rozpoznání jeho vztahu ke každodennímu životu. Přípravě homilie se proto musí věnovat příslušný čas. Při výkladu liturgických čtení nelze improvizovat. My kazatelé jsme naopak povinni nezdržovat se dlouho všeználkovskými homiliemi nebo podobnými tématy. Když si kazatel biblický text promedituje a promyslí v modlitbě, je schopen hovořit od srdce tak, aby dosáhl srdcí posluchačů. Takto přijde ke slovu to, co je podstatné, co je pochopeno a přináší ovoce. Nikdy nepropadejme únavě, když Písmu

svatému věnujeme čas a modlitbu, aby „bylo přijato ne jako slovo lidské, ale - jak skutečně je - jako slovo Boží“ (1 Sol 2,13).

Je dobré, že také katecheté pociťují, že pro jejich službu růstu víry je naléhavě třeba obnovy spočívající v důvěrné znalosti Písma svatého a jeho studiu. To jim umožňuje podporovat dialog mezi jejich posluchači a Božím slovem.

6. Než Vzkříšený přichází k učedníkům, kteří jsou zavřeni v domě, a než jim dává schopnost, aby rozuměli Písmu (srov. Luk 24,44–45), ukazuje se dvěma z nich na cestě z Jeruzaléma do Emauz (srov. Luk 24,13–35). Evangelista Lukáš poznamenává, že šlo o den vzkříšení, tedy o neděli. Oba učedníci hovoří o nedávných událostech, o Ježíšově utrpení a smrti. Jejich cesta je poznamenána smutkem a zklamáním z tragického konce. Doufali v něho jako v Mesiáše a Vysvoboditele. Nyní jsou konfrontováni s šokující zkušeností Ukřižovaného. Vzkříšený se k učedníkům sám přibližuje nenuceným způsobem, jde s nimi, ale oni ho nepoznávají (srov. v. 16). Cestou se Pána vyptávají a poznávají, že nepochopili smysl jeho utrpení a jeho smrti; on o nich mluví jako o „nechápaných a neschopných uvěřit“ (srov. v. 25) a „vykládá jim počínaje od Mojžíše a všech proroků, co se na něho vztahovalo ve všech částech Písma“ (Luk 24,27). Kristus je prvním exegetou! Už starobylá Písma předjímal, co měl naplnit. On sám chtěl být věrný tomuto slovu, aby zjevil dějiny spásy, které se naplňují v Kristu.

7. Jako Písmo svaté hovoří proto Bible o Kristu a zvěstuje ho jako toho, kdo musí projít utrpením, aby dosáhl své slávy (srov. v. 26). Hovoří o něm všechny biblické spisy, nejen jejich část. Bez nich nelze pochopit jeho smrt a jeho vzkříšení. Z tohoto důvodu zdůrazňuje nejstarší vyznání víry: „Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem, ukázal se Petrovi ...“ (1 Kor 15,3-5). Protože Písmo hovoří o Kristu, můžeme věřit, že jeho smrt a vzkříšení nepatří k bájm, ale je dějinnou událostí a jádrem víry jeho učedníků.

Spojení mezi Písmem svatým a vírou pokřtěných je hluboké. Protože věříme na základě poselství a poselství se děje Kristovým slovem (srov. Řím 10,17), vyplývá z toho výzva věřícím, aby brali vážně naléhavost a důležitost naslouchání slovu jak v liturgii tak i v osobní modlitbě a rozjímání.

8. „Cesta“ Vzkříšeného s emauzskými učedníky končí večeří. Tajuplný poutník vyhoví naléhavé prosbě obou učedníků: „Zůstaň s námi, neboť se připozdívá a den se už nachýlil (Luk 24,29). Usedají ke stolu, Ježíš bere chléb, modlí se, láme jej a podává jim. Tu se jim otevírají oči a poznávají ho (srov. v. 31).

Díky této scéně chápeme, jak nerozlučné je spojení mezi Písmem svatým a Eucharistií. Druhý vatikánský koncil učí: „Církev měla vždy v úctě Boží Písma stejně jako samé tělo Páně, protože – hlavně v posvátné liturgii – bez ustání přijímá ze stolu slova Božího i ze stolu Kristova těla chléb života a podává ho věřícím“ (Dei Verbum, čl. 21).

Pravidelná četba Písma svatého a slavení Eucharistie umožňuje lidem poznat, že patří k sobě. Jako křesťané jsme jeden lid, který je na cestě dějinami, posilněný přítomností Pána, který je uprostřed nás, hovoří k nám a sytí nás. Bibli věnovaný den se nemá konat „jednou do roka“, ale po celý rok. Pociťujeme totiž naléhavou nutnost důvěrného spojení s Písmem svatým i se Vzkříšeným, který nikdy nepřestává lámat chléb ve společenství věřících. Z tohoto důvodu musíme dosáhnout důvěrné znalosti Písma svatého, jinak zůstane naše srdce chladné a oči zavřené, protože jsme, takoví, jací jsme, postiženi různými formami slepoty.

Písmo svaté a svátosti jsou nerozlučně navzájem propojeny. Když Boží slovo uvádí do svátostí a svátosti objasňuje, ukazují se svátosti zřetelněji jako cíl cesty, na níž sám Kristus otevírá ducha a srdce, abychom poznali jeho spásné působení. V této souvislosti nesmíme zapomenout nauku Janova

Zjevení. Jan učí, že Pán stojí u dveří a klepe. Když někdo uslyší jeho hlas a otevře mu, on vstoupí a usedá s ním k hostině (srov. Zj 3,20). Ježíš Kristus klepe prostřednictvím Písma svatého na naše dveře; poslechneme-li a otevřeme dveře ducha a srdce, pak vstoupí do našeho života a zůstává s námi.

9. V Druhém listu Timoteovi, který je v jistém smyslu Pavlovou závětí, doporučuje svatý Pavel svému věrnému spolupracovníkovi, aby stále četl Písmo svaté. Apoštol je přesvědčen: „Všechno, co je v Písmu napsáno, je Bohem vdechnuté a hodí se k poučování, k usvědčování, k napravování a vychovávání ke spravedlnosti“ (2 Tim 3,16). Toto Pavlovo doporučení Timoteovi je základem pro pojednání o důležitém tématu inspirace v koncilové konstituci Dei Verbum; od tohoto základu se odvozuje zvláště zaměření Písma svatého ke spáse, jeho duchovní rozměr a princip vtělení.

Odkazem na Pavlovo doporučení Timoteovi zdůrazňuje Dei Verbum, že knihy Písma svatého „učí spolehlivě, věrně a bez bludu pravdě, kterou Bůh chtěl mít v Písmu svatém k naší spáse zaznamenanu“ (čl. 11). Protože nás mohou přivést ke spáse vírou v Ježíše Krista (srov. 2 Tim 3,15), slouží pravdy, které v nich jsou, našemu vykoupení. Bible není ani sbírkou historických knih, ani kronikou, ale je zcela zaměřena ke spáse člověka. Nepopíratelné historické kořeny knih Písma svatého nesmí překrýt původní cíl, totiž naše vykoupení. Vše je zaměřeno k tomuto cíli, který je hluboce vepsán do podstaty Bible. Je sepsána jako dějiny spásy, v nichž hovoří a jedná Bůh, aby se setkal se všemi lidmi a zachránil je z moci zla a smrti.

K dosažení tohoto cíle proměňuje Písmo svaté působením Ducha svatého lidmi sepsané slovo ve slovo Boží (srov. Dei Verbum, čl. 12). Role Ducha svatého v Písmu svatém má zásadní význam. Bez jeho působení by vždy hrozilo nebezpečí zůstat jen u psaného textu. To snadno vede k fundamentalistickému výkladu, kterého se musíme vyvarovat, abychom nezhrozili inspirovaný, dynamický a spirituální charakter biblického textu. Apoštol proto připomíná: „Litera zabíjí, ale duch dává život“ (2 Kor 3,6). Duch svatý proměňuje tedy Písmo svaté v živé Boží slovo, které se prožívá a předává ve víře jeho svatého lidu.

10. Působení Ducha svatého se týká nejen vzniku Písma svatého, ale také těch, kdo Božímu slovu naslouchají. Důležité je přitom tvrzení koncilních otců, že „Písmo svaté se má číst a vykládat pomocí téhož Ducha, z jehož popudu bylo sepsáno“ (Dei Verbum, čl. 12). V Ježíši Kristu dosahuje Boží zjevení svého vrcholu; Duch svatý však působí dále. Bylo by ochuzením, kdyby někdo chtěl omezovat působení Ducha svatého jen na božskou inspiraci Písma svatého a jeho různých autorů. Je proto nezbytné mít důvěru v působení Ducha svatého, který nadále poskytuje zvláštní podobu inspirace, když církev zvěstuje Písmo svaté, které učitelské poslání církve závazně vykládá (srov. tamt. čl. 10) a každý věřící je bere jako normu pro svůj duchovní život. V tomto smyslu můžeme chápat Ježíšova slova, která říká učedníkům, tvrdícím, že pochopili jeho podobnost: „Proto každý vykladatel Písma, který se stal učedníkem nebeského království, je jako hospodář, který vynáší ze své bohaté zásoby věci nové i staré“ (Mt 13,52).

11. Nakonec Dei Verbum upřesňuje: „Boží slova vyjádřená lidskými jazyky se zpodobnila s lidskou mluvou právě tak, jako se kdysi Slovo věčného Otce stalo podobným lidem, když přijalo slabé lidské tělo“ (čl. 13). Mohli bychom říci, že vtělení Božího slova znázorňuje vztah mezi Božím slovem a lidskou řečí s její dějinnou a kulturní podmíněností. Právě v tomto vztahu nabývá podoby tradice, která je sama Božím slovem (srov. tamt. čl. 9). Často hrozí nebezpečí, že někdo bude oddělovat Písmo svaté a tradici, aniž by pochopil, že spolu tvoří jediný pramen zjevení. Charakter Písma jako psaného textu neznamená, že je živým slovem v menší míře; tak i živá tradice církve, která se během staletí předává z generace na generaci, má tuto posvátnou knihu za „nejvyšší pravidlo víry“ (tamt. čl. 21). Než se Písmo svaté stalo psaným textem, bylo předáváno ústně a uchovávalo vírou lidu, který je

uznával za své dějiny a za základ své identity uprostřed jiných národů. Biblická víra spočívá tedy na živém slově, nikoli na knize.

12. Jestliže se Písmo svaté čte ve stejném Duchu, v jakém bylo sepsáno, je stále nové. Starý zákon není nikdy zastaralý, když patří k Novému, neboť vše se proměňuje Duchem, který je vnukl. Celé Písmo svaté má prorockou funkci, která se netýká budoucnosti, ale současnosti těch, kdo se tímto slovem sytí. Sám Ježíš to říká zřetelně na začátku svého působení: „Dnes se splnil tento výrok Písma, který jste právě slyšeli“ (Luk 4,21). Kdo se každý den sytí Božím slovem, stane se jako Ježíš současníkem lidí, s kterými se setkává; nepropadá neplodné nostalgii po minulosti ani vágním utopiím ohledně budoucnosti.

Písmo svaté projevuje své prorocké působení především v tom, kdo mu naslouchá. Vyvolává pocit sladkosti i trpkosti. Zde jsou vhodná slova proroka Ezechiela. Když ho Pán vyzval, aby snědl svitek, vyznává: „... byl mi v ústech sladký jako med“ (Ez 3,3). Také Jan zakusil Ezechielovo požití knihy na ostrově Patmos. Připojuje však ještě konkrétněji: „ale jak ,V ústech se mi sladce rozplýval jako med ,pocítil jsem v břiše hořkost ,jsem ho spolkl (Zj 10,10).

Sladkost Božího slova nás vede ke sdílení s těmi, které ve svém životě potkáváme, abychom vyjádřili jistotu naděje, která je v něm obsažena (srov. 1 Pe 3,15–16). Naopak hořkost často pocítíme, když zjistíme, jak obtížné je důsledně podle Božího slova žít, nebo když konkrétně poznáváme, jak je odmítáno, protože někdo nedůvěřuje, že by mohlo dát životu smysl. Boží slovo se proto nikdy nesmí stát zvykovou záležitostí, ale musíme se jím sytit, abychom objevili a intenzivně prožívali svůj vztah k Bohu i k bratrům a sestrám.

13. Další výzva Písma svatého se týká lásky k bližnímu. Boží slovo neustále vyzývá k milosrdné lásce Otce, který od svých dětí požaduje, aby žily v lásce. Ježíšův život je dokonalá podoba Boží lásky, která si neponechává nic pro sebe, ale bezmezně se rozdává všem. Vzácný odkaz nacházíme v podobenství o chudém Lazarovi. Když Lazar i boháč zemřou, prosí boháč, když vidí Lazara v Abrahamově náruči, aby ho poslal k jeho bratrům. Má je napomenout, že mají žít v lásce k bližnímu, aby nemuseli trpět jako on. Abrahamova odpověď je drsná: „Mají Mojžíše a proroky, ať je uposlechnou“ (Luk 16,29). Naslouchat Písmu svatému, abychom projevovali milosrdenství: to je velká výzva pro náš život. Boží slovo dokáže otevřít naše oči, abychom se vymanili z individualismu, který dusí a vede k sterilitě. Otevírá nám cestu vzájemnosti a solidarity.

14. Jednou z nejdůležitějších událostí ve vztahu mezi Ježíšem a jeho učedníky je proměnění. Ježíš vystupuje s Petrem, Jakubem a Janem na horu, aby se pomodlil. Evangelisté zmiňují, že s Ježíšem, jehož tvář i oděv jasně zazařil, hovořili dva muži: Mojžíš a Eliáš, kteří představují Zákon a proroky, tedy Písmo svaté. Petr při tomto pohledu reaguje s radostným údivem: „Mistře, je dobře, že jsme tady. Postavíme tu troje přístřeší: Jedno tobě, jedno Mojžíšovi a jedno Eliášovi“ (Luk 9,33). Pak je zastíní oblak a zmocní se jich bázeň.

Proměnění připomíná svátek stánků, kdy Ezdráš a Nehemiáš předčítali Písmo svaté po návratu z vyhnanství. Zároveň předjímá Ježíšovu slávu, aby připravilo na otřesné události utrpení a smrti. Na tuto Boží slávu odkazuje také oblak, který učedníky zahálí a který je symbolem Boží přítomnosti. Ježíšovo proměnění je podobné „proměnění“ Písma svatého, které překračuje samo sebe, když sytí život věřících. Verbum Domini to připomíná slovy: „Zjišťujeme-li různé významy Písma, je rozhodující pochopit *přechod od litery k duchu*. K tomuto přechodu nedochází automaticky a spontánně; spíše je třeba překonat pouhou literu“ (čl. 38).

15. Na cestě přijetí Božího slova nás provází matka Páně. Je nazývána blahoslavenou, protože uvěřila, že se splní, co jí bylo Pánem řečeno (srov. Luk 1,45). Mariino blahoslavenství předchází všechna

blahoslavenství, která Ježíš vyslovil o chudých, plačících, tichých, pokojných a pronásledovaných, neboť je předpokladem každého blahoslavenství. Žádný chudý člověk není blahoslavený proto, že je chudý; stane se blahoslaveným, když jako Maria uvěří, že se Boží slovo naplní. Připomíná to sv. Augustin, veliký učeník i znalec Písma svatého: „Někdo ze zástupu řekl udiveně: Blahoslavený život, který tě nosil. Ježíš odpověděl: Spíš jsou blahoslavení ti, kdo Boží slovo slyší a zachovávají. To znamená: I moje matka, kterou nazval blahoslavenou, je proto blahoslavená, že uchovávala Boží slovo; ne proto, že se v ní Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi, ale proto, že uchovávala právě to Boží slovo, jehož prostřednictvím dostala život a které se v ní stalo tělem“ (Pojednání o Janově evangeliu, 10,3).

Kéž Božímu slovo věnovaná neděle napomůže Božímu lidu, aby rostla důvěrná znalost Písma svatého, jak tomu učil svatopisec už v dávné době: „Vždyť je ti to slovo velmi blízko; je v tvých ústech a v tvém srdci, takže ho můžeš zachovávat“ (Dt 30,14).

Dáno v Římě, u sv. Jana v Lateráně, dne 30. září 2019 o památce svatého Jeronýma na začátku jubilejního roku u příležitosti 1600 let od jeho úmrtí.

papež Fratišek

Přeložil: Doc. Petr Chalupa